

Toespraak dodenherdenking 4 mei 2026 Goirle

Dames en heren, jongens en meisjes,

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stonden er in Riel zo'n 190 woningen. In 't dorp of in één van de buurtschappen, zoals Vijfhuizen, 't Hoefke en Zandeind. Én in het gehucht Brakel. Dat vooral bestond uit een aantal boerderijen.

Het lag pal naast Scheinflughafen Kamerun. Beter bekend als schijnvliegveld 'De Kiek'. Aangelegd door de Duitsers. Compleet met landingsbanen en nepvliegtuigen. En flink verlicht. Zodat het goed zichtbaar was. Met als doel dat de geallieerden het zouden aanzien voor het echte vliegveld Gilze-Rijen. Dat lag enkele kilometers verderop en was goed gecamoufleerd. Want dat gebruikten de Duitsers zelf. Voor hun eigen bommenwerpers en nachtjagers.

En het bleek effectief. Want op 20 oktober 1943 rond kwart over twee 's middags vloog een formatie Amerikaanse Spitfires boven Alphen. De piloten zagen de kerktoren van Riel en dachten dat die van Hulten was. Toen zagen ze het schijnvliegveld. Er kwam een fel licht uit één van de vliegtuigen. En meteen daarop volgde een enorm bombardement.

Zo'n honderdzestig bommen van vijfhonderd kilo kwamen naar beneden. Ook op Brakel. Voltreffers vernietigden zes boerderijen. En zo'n twintig andere woningen raakten zwaar beschadigd. Er ontstonden 146 bomkraters. Tot soms wel tien meter diep. Naast een aantal gewonden, vonden er drie vrouwen de dood.

Eén van hen was Joanna Aerts, weduwe van Frans Bekkers. Haar zoon Nico Bekkers was nog maar twaalf jaar oud toen hij het zag gebeuren. Ik neem u mee in zijn indrukwekkende herinnering aan dat verschrikkelijke bombardement.

Ik citeer: "Ik was op dat moment dicht bij huis en zag de vliegtuigen hoog in de lucht. Ze staken ook nog een zogeheten 'ster' af. Ik wist toen nog niet dat dit betekende: "Bommen Los". Maar dat merkte ik onmiddellijk. Het was alsof de wereld verging, vlak om me heen waren drie bomkraters. Ik schudde het zand van me af en rende naar mijn moeder. Die vond ik liggende tussen de wortels van een losgekomen notenboom. Ik legde haar kleren die vasthingen netjes en probeerde haar hoofd recht te leggen. Maar dat lukte niet. Ze was met de notenboom over de boerderij heen gevlogen en had haar hals gebroken. Iemand had kort ervoor nog gezien dat ze stond te praten met haar vriendin Joanna Spapens. Van wie haar man hoopte dat ze had kunnen vluchten. Ze zochten in de krater, maar vonden haar niet. Toen de aanwezige oud-legerofficier Graad Schellekens hoorde dat er maar drie meter diep gegraven was, zei hij: "dit waren bommen om draaiend door dikke betonnen startbanen te gaan om dan pas te ontploffen. Deze bom kwam door de zandgrond heen en ontplofte, toen hij op een harde laag kwam, diep in de bodem. Joanna is misschien eerst onder in die kuil gevallen, waarna er vele meters zand op haar zijn gekomen. De volgende dag groeven ze opnieuw en toen vonden ze eerst een schoen van haar. Daarna, op ongeveer tien meter diepte: haar lichaam." Einde citaat.

Het derde dodelijk slachtoffer was Maria Schellekens-van Gorp. De moeder van Graad. Zij raakte zwaargewond en overleed de volgende ochtend in het ziekenhuis.

Dit is slechts één verhaal. Maar de oorlog kende in onze dorpen veel meer slachtoffers. Zoals Chris Adams, die op een priesterstudie zat. De Grüne Polizei nam hem gevangen bij een razzia in de Bergstraat. Omdat hij weigerde deel te nemen aan de Arbeitseinsatz. Via het Tilburgse politiebureau, kamp Amersfoort en concentratiekamp Neuengamme, belandde hij in een werkkamp. Daar overleed hij aan mishandeling. 21 jaar oud.

Of Jan Couwenberg, winkelier. Hij werd geraakt bij beschietingen in Goirle. En stierf in het ziekenhuis. 32 jaar oud. Drie dagen voor de bevrijding.

Of de geboren Goirlenaar Jos van der Heijden. Hij had een sigarenfabriekje en zat in het verzet. Hij hielp onderduikers, waarvoor de Duitsers hem arresteerden. Hij stierf in concentratiekamp Bergen-Belsen. Nadat Nederland was bevrijd. Jos werd 58 jaar.

En zo kan ik nog wel even doorgaan. Dankzij onze heemkundekringen kennen we de verhalen van maar liefst 109 Goirlese en Rielse oorlogsslachtoffers. Zij maakten deel uit van zo'n tweehonderdduizend gevallen Nederlanders. Allemaal mensen met plannen, dromen en levens. Niet wetende dat ze daarin voor grote keuzes zouden komen te staan. Niet wetende dat ze ooit onderdeel van herdenkingen zouden worden.

Binnenkort zijn er geen ooggetuigen meer. We zijn dan aangewezen op wat zij nalieten aan verhalen, waarschuwingen en lessen. Als samenleving zijn we collectieve erfgenamen van hun ervaringen. Juist daarom is het noodzakelijk om ons in te leven in wat er gebeurde. Niet alleen om te begrijpen hoe het zover kon komen, maar ook om eerlijk te zijn over de vraag of het nog een keer zou kunnen gebeuren.

Om die reden heeft het Nationaal Comité 4 en 5 mei juist nú als jaarthema: "de geschiedenis leren begrijpen". Juist nú, in een tijd dat de dreiging op een volgende oorlog nog nooit zo groot was. Daarvoor zijn de individuele verhalen belangrijk, maar ook het grotere geheel. De context waarbinnen mechanismen van uitsluiting, haat en vernietiging ontstonden.

Er waren duizenden Nederlanders die dit mogelijk maakten. Ook hier in Goirle. Die dachten: ik doe wat mij wordt opgedragen. Politieagenten die Roma en Sinti uit hun woongemeenschappen sleepten en op transport zetten, burgemeesters die actief Joden in hun gemeente aanwezen voor deportatie. Ambtenaren die nauwgezet lijsten bijhielden, notarissen die bezittingen overhevelen, spoorwegmedewerkers die treinen lieten rijden.

Normale mensen die niet wakker werden met de gedachte: laat ik me vandaag eens medeschuldig maken aan genocide. En toch werkten ze er op hun eigen manier aan mee, soms onwetend, soms onder druk, soms ook heel bewust.

En dan is er nog een tweede groep: de stilzwijgende meerderheid. Die door hun zwijgen de gruwelijke werkelijkheid mogelijk maakte. Het is makkelijk hen te veroordelen. Maar we weten er weinig van. Ook al waren ze met velen. De meeste Nederlanders waren in de oorlogsjaren niet extreem goed of fout. Ze zaten ergens tussenin: stil, afwachtend, bang. Dachten zij: het zijn de anderen, mij treft het niet? Zwegen ze uit angst voor represailles. Of was het onverschilligheid of zelfs ongelooft?

Op 4 mei stellen we vaak de vraag: wat zou jij doen? Zou je een stille toeschouwer zijn geweest of zou je mensen hebben geholpen? Het lijkt een voor de hand liggend dilemma. Maar die vraag gaat voorbij aan de complexiteit.

Voorbij aan de kleine, verraderlijke stappen waardoor een systeem van alledaagse medeplichtigheid kon en kan ontstaan.

Als erfgenamen van de generatie die de oorlog meemaakte, moeten we dus iets toevoegen aan herdenken en vieren, namelijk: leren begrijpen. Dat hoeft niet beperkt te blijven tot 4 mei. Dat kan het hele jaar door. Dat móet het hele jaar door.

Ga met elkaar in gesprek over de complexe realiteit. Over processen die zoveel stappen kenden, dat verantwoordelijkheden vervaagden. Welke mechanismen leidden ertoe dat gewone mensen dader werden? Was het de retoriek van ontmenselijking van bepaalde groepen? Was het de langzame uitholling van de democratische rechtsstaat? Als we die geschiedenis begrijpen, herkennen we beter de signalen van nu.

Zoals de nationalistische demonstraties tegen asielzoekers. Als inferieure groep, waarvoor onze kinderen bang moeten zijn. Aangewakkerd door extreemrechts en hun omstreden oranje, wit-blauwe Prinsenvlag. Eerder gebruikt door de NSB. Zij voeden hiermee haat tegen vluchtelingen. Vooral door hen consequent de schuld van de woningnood te geven.

Maar ook de grote zetelwinst van Forum voor Democratie. Meer dan verdubbeld in de Tweede Kamer en na de gemeenteraadsverkiezingen actief in inmiddels 104 gemeenten. Met rabiante standpunten over immigratie en transgender mensen. En voorstander van uittreding uit de Europese Unie en de NAVO. Die na de Tweede Wereldoorlog juist zijn opgericht om de vrede te bewaren.

3

Een ander signaal is polarisatie. Mensen delen hun tegengestelde opvattingen, zonder onderbouwing, massaal op de socials. Waarna ze stellingen betrekken zonder dialoog. Maar ook door de reguliere media. Met praatprogramma's waarin ze uitersten tegenover elkaar zetten en geen ruimte bieden voor nuance. De nuance van het stille midden. De stilzwijgende meerderheid.

En dan het lage vertrouwen in de politiek. Slechts een derde van de Nederlanders geeft Den Haag een voldoende. De lokale overheid scoort positiever. Maar toch nam ongeveer de helft niet de moeite om naar het gemeentelijk stembureau te gaan. Ook hier in Goirle niet.

Sommigen interesseren zich niet voor politiek. Dat zeggen ze. Vooral jongeren. Ik noem het pure onverschilligheid. Niet gaan stemmen is ook een politieke keuze. En wel de slechtst denkbare. Zeker in deze onveilige tijd.

Want de enorme onrust in de wereld dringt zich dagelijks aan ons op. En de snelheid en de wijze waarmee dit gebeurt, is zorgelijk. We moeten ons ervan bewust zijn dat ook ons land betrokken kan worden bij een grootschalig militair conflict.

Dat we ons dus moeten voorbereiden op noodsituaties, zoals aanslagen, hybride aanvallen, uitval van stroom, water en internet of in het uiterste geval oorlog. Dat doen we als overheid. Met maatregelen gericht op noodhulp en continuïteit van de samenleving.

Maar ook u als inwoner heeft een verantwoordelijkheid. Door onze gemeenschap en het verenigingsleven sterk te houden. Door betrokken te blijven bij anderen. Door de democratie levend te houden. En te koesteren.

Door het algemeen belang, het belang van onze samenleving, wat vaker boven uw individueel belang te stellen. En door te volgen wat er gebeurt. In de wereld, in ons land en in onze dorpen. Door de geschiedenis van 40-45 te willen begrijpen en nu, 81 jaar later, onverschilligheid in te wisselen voor alertheid.

Niet alleen voor onze eigen toekomst. Maar ook uit respect voor de bijna tweehonderdduizend Nederlandse en 109 Goirlese en Rielse oorlogsslachtoffers. Zij vertellen namelijk het verhaal over een samenleving die werd meegesleurd in een oorlog waar ze zich niet op hadden voorbereid. Zij laten ons de geschiedenis begrijpen. Zij herinneren ons eraan dat we ons moeten verzetten. En ons moeten uitspreken. Tegen inhumane bejegening van bepaalde groepen. Of bij een situatie waarvan je gevoel zegt dat die niet deugt. Maar ook bij signalen die duiden op uitholling van de democratische rechtstaat.

Want als we nu al niet durven te handelen, in een periode waarin het veilig is, zullen we dat zeker niet doen wanneer het echt gevaarlijk wordt.

Dank u wel.